

A hazai gyógyszerészet és a Magyar Gyógyszerészeti Társaság 75 éve*

Dr. dr. hc. Zalai Károly

A magyar gyógyszerész társadalom ezen a kongresszuson ünnepli a Magyar Gyógyszerészeti Társaság, az első kifejezetten tudományos gyógyszerészeti szervezet alapításának 75 éves jubileumát. A tudományok fejlődéstörténetében 75 év nem hosszú idő, de ha figyelembe vesszük a sok fáradozást, a részeredményeket, amelyek végül is az egyesület megalapításához vezettek, akkor 4–5 generáció munkájára kell visszatekintenünk és az eredményeiket elismerni.

Dr. Deér Endre budapesti gyógyszerész volt az első, aki „egy tudományos gyógyszerészeti egyesület alapításának eszméjét felvetette, amely egyesület volt hivatva, hogy a gyógyszerészetben egyre nagyobb tért foglaló merkantilizmust a legszükségesebb mértékre csökkentse, és helyébe hivatásunk tudományos felfogását állítsa, amelyből rendünk megbecsülése fakad. A gondolat, hála egyetemi professzoraink lelkes támogatásának és az alapítók buzgó agitációjának, valóra is vált.” Az alig 25–30 tagból álló lelkes csoport 1922. november 24-én megalapította a „Gyógyszerészet Barátainak Körét”, amely alapszabály nélkül működött és pusztán a megértő kartársak barátságára támaszkodott. Megkezdődött az előadások sorozata, így 1921-től a társaság hivatalos megalakulásáig 83 előadást tartottak. A Lipták Pál orvoskari egyetemi tanársegéd által alapított „Gyógyszerész Oktatók Baráti Köre” Belák, Mozsonyi, Mikó, későbbi orvoskari professzorok közreműködésével is intenzív szellemi tevékenységet fejtett ki, ami szintén elősegítette a Gyógyszerészeti Társaság megalakulását. 1923-ban egy belügyminiszeri rendelet alapszabály készítését írta elő, amit a Társaság rövidesen teljesített. A felterjesztett alapszabály az elnevezést – *kidomborítva a magyar és a tudományos jelleget* – „Magyar Gyógyszerész-tudományi Társaság”-ra változtatta. Az alapszabály jóváhagyásával 1924. november 20-án megalakult Társaság, alapításának három fő célja volt: „A szaktudományok művelése, külföldi kapcsolatok létesítése és a hazai gyógyszerészet erkölcsi súlyának gyarapítása”.

A magyar gyógyszerészi gyakorlat, hivatás és egyben a tudomány helyzetében és fejlődésében jelentős szerepet töltek be a külföldi kapcsolatok és befolyások. Még a század első két évtizedében is, elsősorban az Osztrák–Magyar Dualisztikus Monarchia, továbbá a fejlett európai országok társadalmi, gazdasági, tudományos és gyógyszerész-szakmai eredményei meghatározó tényezők voltak az ország és a gyógyszerészet számára is. Ottó Nowomy elismert osztrák gyógyszerésztörténész, a Monarchia gyógyszerésztörténetének kutatója és profesz-

szora megállapításai szerint: A gyógyszerészet számára már a XIX. század is oly sok súlyos változást hozott, mint előzőleg egyetlen század sem. A XX. század a jó és rossz eseményekben még gazdagabb.

Gondolni kell az orvostudomány és a kémia fejlődésére, a gyógyszeripar kialakulására, amely magával hozta a gyógyszerkészítmények egyre fokozódó gyári előállítását. Növekedett a kábítószeres szám, gyógyászati alkalmazása és illegális felhasználása, amit megakadályozni illetve ellenőrizni szükséges. A Magyar Gyógyszerkönyvek, a Pharmacopoea Hungarica III. (1909.), továbbá IV. (1934.), V. (1954.), VI. (1967.), VII. (1986.) kiadása hozzájárultak a gyógyszeres terápia fejlődéséhez, a minőség és a gyógyszerbiztonság fokozásához. Nagy változást hozott a betegbiztosító pénztárak kialakulása, a biztosítottak gyógyszerellátása, ami magával hozta a gyógyszerárak alakulásának befolyásolását. Még további változások eredményeként elavulttá és elégtelenné vált a gyógyszerkészítés. Meg kell említeni az alkalmazott gyógyszereszek gyakran szánalmas szociális állapotát és gazdasági helyzetét. A nők igényrel léptek fel az orvoskaron a tanulás biztosítására, az orvosi és a gyógyszerészi pályán való működésre. Az utóbbi különösen problematikus volt, mivel még hosszú ideig a végzett okleveles gyógyszerészek részére is kizárólagos elhelyezkedési lehetőségnek a gyógyszerár adódott.

Szükségeseznek tartom megemlíteni, hogy a trianoni határok megvonásával az ország 2016 gyógyszerárából 966 (48%) maradt az ország területén, mintegy felére csökkent a vegyipari üzemek száma, ami az akkor már fellemlő gyógyszeriparunkat is visszavetette. Gyógynövény-kivitelünk is hasonló nehézségekkel állt szemben.

Az eddigiek alapján is már megállapítható, hogy a Magyar Gyógyszerészeti Társaság megalapításának időszaka a gyógyszerészet, sőt a háborúban vesztes ország legnehezebb korszakába esett, a nehézségek leküzdése rendkívül szervezett munkát és nagy nehézségeket jelentett. Ennek ellenére a Társaság értesítőjében 1932-ben az alapító Deér Endre írásában megállapította: „Társaságunk alapítása határkövet jelentett a magyar gyógyszerészi tudomány történetében ... a magyar gyógyszerészi tudományos munkásság szerepet játszik külföldön is.”

Századunk közepén a magyar gyógyszerészet a gyógyszerellátás szervezeti vonatkozásában is jelentős, gyökeres átalakításon ment át, amely Társaságunkban is változást követelt. A Társaság vezetősége 1949-ben kénytelen volt tudomásul venni feloszlását, s a továbbiakban a szakszervezeten belül működött. A „Gyógyszerész Szakcsoport” megalakulása 1951-ben következett be, többek között Schulek Elemér és Végh Antal közreműködésével.

Ezekben az években került sor a gyógyszeripar, a

*A Congressus Pharmaceuticus Hungaricus XI. ünnepi megnyitóján – 1999. október 6-án elhangzott előadás.

gyógyszer-nagykereskedelem és az ország összes közforgalmú gyógyszertárának állami tulajdonba vételére. A sok méltánytalansággal elindított és 1948–1950 között végrehajtott államosítás után a gyógyszerellátást a gyógyszerészek esküjüknek és hivatásunk etikájának megfelelően végezték. A Gyógyszerész Szakcsoport, majd az 1964-ben ill. 1966-ban a MOTESZ keretében szervezett önálló „Magyar Gyógyszerészeti Társaság” a szakmai fejlődéseket jelentő változásokat (szakfelügyelet, főgyógyszerészek kinevezése, továbbképzés stb.) magukévá tette és támogatta.

A rendszerváltás 1989-től ismét alapvető változást eredményezett a gyógyszerellátó szervek folyamatos magánosításával. A Magyar Gyógyszerészeti Társaság többek között részt vett a vonatkozó jogszabálytervezetek előkészítésében, illetőleg véleményezésében. A magángyógyszertárak működése nagyban hozzájárult a gyógyszerészi hivatás nagyobb társadalmi megbecsüléséhez, a gyógyszerellátás minőségének javulásához és a gyógyszerészek anyagi helyzetének jobbá tételéhez.

A Társaság ismertetett szervezeti változásai azt mutatják, hogy a gyógyszerészek az évszázad folyamán sokszor nehéz feltételek között végezték gyógyszerellátási munkájukat, amelyben a Társaság vezetősége igyekezett a szükséges támogatást és segítséget megadni. A 75 év alatt a Társaság 46 közgyűlésen számolt be végzett munkájáról, ismertette a fejlesztés terveit és programját. Az elnöki tisztséget választások alapján 13 elnök látta el.

A fiatal Magyar Gyógyszerészeti Társaság *Lipták Pál* szervezésével a rendkívül nehéz gyógyszerészeti és gazdasági körülmények között – a tudomány, a gyakorlat, a továbbképzés céljára – 1925 májusában elindította a „Magyar Gyógyszerésztudományi Társaság Értesítője” címmel első folyóiratát. Az első szám 200 példányban 142 oldal terjedelemben jelent meg. A példányszám és a terjedelem hamarosan növekedett és a közlemények témái, tudományterületei is sokszínűvé váltak. A tagtársak hivatástudata és áldozatkészsége eredményezte a „Dr. Mágocsy-Dietz Sándor Értesítő” alapot, 25 kolléga 2000 pengős alapítványát. Cserepéldány-kapcsolatok az 1930-as években 40 európai gyógyszerészi szaklappal alakultak ki, amivel a Társaság bevezette a magyar gyógyszerészetet a külföldi szakmai és tudományos életbe. Ezt a folyamatot a Társaság első elnöke Mágocsy professzor így jellemezte: „Mindent elvett Trianon, de a tudományt és a szellemi főlényt nem.” A lap cserepéldányai és a beszerzett nagyjából külföldi szakkönyvek 1925-ben alapját képezték a Társaság könyvtárának, melynek 1928-tól kezelője és leltárfelelőse a most 100 éves *dr. Zboray Bertalan* lett. A könyvtárnak az Egyetemi Gyógyszertárban *Matolcsy* professzor adott otthont.

A Társaság lapja a háborús események miatt 1944 szeptemberétől 1947 áprilisáig nem jelenhetett meg, majd miniszterelnöki engedély alapján – 1948-tól „Gyógyszerésztudományi Értesítő” néven, „Acta Pharmaceutica Hungarica” alcímmel, majd 1953-tól a fenti megnevezés latin részével jelent meg. A lap jelenlegi LXIX. évfolyamában is betölti szerepét a magyar gyógyszerészeti tudomány eredményeinek ismertetésével *Görög Sándor* akadémikus, főszerkesztő irányításával.

A Társaság második jelentős szaklapjaként a *Végh Antal* professzor, későbbi főszerkesztő által 1957 májusban alapított továbbképző és információs szaklap, a „Gyógyszerészet” jelent meg. A jelenleg 43. évfolyamában megjelenő havilap széles profilja különösen fontos a gyógyszerellátásban dolgozó gyógyszerészek számára.

A szakkönyvek és brosúrák kiadása kiemelten fontos, mert a század elején alig voltak tudományos igényű szakkönyveink. A 75 év alatt összesen 69 jelent meg, ebből 31 szakkönyv, 38 brosúra. Kiemelkedő fontosságú volt az először 1969-ben kiadott „Gyógyszerészeti Évkönyv”, majd ennek további 5 kiadványa a mindennapi gyakorlat számára. Hasonló jelentőségű a „Gyógyszerészi Kódex” és a „Gyógyszerészi Kézikönyv”, Manuális. Nagy jelentőségű az 1952-ben indított „Gyógyszerész továbbképzés” sorozat *Végh Antal* professzor szerkesztésében. Az egyes kiadványok továbbképző anyagát az adott tudományterület legkiválóbb szakemberei írták, így a továbbképzést irányították.

Az írásos anyagok (szaklapok, könyvek) mellett a tudományok művelése és a továbbképzés fontos eszközei a tudományos előadói ülések, tanfolyamok, szimpóziumok, konferenciák és kongresszusok. Az első előadói ülések nagyjából a nagyobb városokban (Szeged, Sopron, Debrecen, Pécs stb.) voltak, számuk – a megyei szervezetek megalakulása után – növekedett és kiterjedt a megyei székhelyekre is.

A legjelentősebb rendezvény a „FIP 1984 évi Nemzetközi Kongresszusa” volt Budapesten, melynek rendezési jogát a FIP Tanácsának ülésén 1982 Koppenhágában *Zalai Károly* szerezte meg, rendezését *Nikolics Károly* akkori elnök irányította. A FIP elnöksége elfogadta és kibocsátotta a „FIP Budapesti Deklarációját”, amely megkövetelte a gyógyszerészeti szervek bevonását a gyógyszerészetet érintő valamennyi előírás elkészítésébe.

A fejlődést elősegítette, hogy már 1939-ben életre hívták a „Gyógyszerészi Továbbképzés Központi Bizottságát” és 1961-ben az Orvostovábbképző Intézetet, amely szervezetté tette és tovább vitte a gyógyszerészek továbbképzését is.

A fejlődés folyamán a tudományok művelését új alapokra kellett helyezni: szükségessé vált a gyógyszerészi tudományok szakosított művelése a Társaság keretein belül is. Az előzetes megbeszélések és előkészítés után *Végh Antal* elnök előterjesztette az MGYT tudományos szakosztályai megalapítását. Az első szakosított jellegű rendezvény 1960-ban volt, amikor Gyógyszeranalitikai Szimpózium-ot rendeztünk. Egyre szaporodott az egy-egy tudományággal foglalkozó rendezvények száma, így a közgyűlés határozata alapján 1964-től tudományáganként szervezték és bonyolították le a különböző szintű rendezvényeket.

Öt szakosztály alakult meg. A gyógyszeranalitikai elnöke *Bayer István*, a gyógyszer technológiai elnöke: *Pandula Egon*, a gyógynövény szakosztály elnöke: *Halmai János*, a gyógyszerkutatói szakosztályé *Clauder Ottó*, a gyógyszerügyi-szervezési szakosztály elnöke *Kempler Kurt* lett.

Két évvel később 1966-ban a Soproni Gyógyszerész-

történeti Múzeum megnyitása alkalmával alakult meg a gyógyszerésztörténeti szakosztály, melynek első elnöke *Halmi János* lett.

A szakosztályok aktív munkája fokozta a tagság érdeklődését az eredményes továbbképzés iránt és hozzájárult a szakgyógyszerészképzés jogszabályi rendezéséhez. Társaságunk jártas tagjai az egyes tudományterületeken felkérést és megbízást kaptak a tananyagok kidolgozására és az előadások megtartására. A szakgyógyszerészképzés eredményességét mutatja a szakgyógyszerészek jobb és szélesebb körű elhelyezkedési lehetősége és a lakossági gyógyszerellátás minőségének és biztonságának növekedése.

A tudományos munka ösztönzését célozzák az elnökség, a szakosztályok és az országos vagy megyei szervek által kiírt pályázatok, kiemelten a fiatal gyógyszerészek részére 1965-től évente meghirdetett „*Rozsnyay Mátyás Előadóverseny*”, továbbá az 1992-től megrendezett „*Clauder Ottó Előadóverseny*”.

A Rozsnyay versenyeken az előválogatás után 865 személy előadással vett részt, Rozsnyay Emlékérmét és pénzjutalmat kapott 40 díjnyertes gyógyszerész. A Clauder Ottó versenyen 118 résztvevőből 4 gyógyszerész kapott Clauder Emlékérmét és mintegy 10 fő díjazást. A mozgalom az elismeréseken túlmenően a gyógyszerésztudomány fórumává vált az eredmények bemutatására, továbbá segítséget jelenthet a pályán való előrehaladáshoz.

A gyógyszerészi tudományos és gyakorlati munka serkentésére a Társaság indulásától kezdve alapított elismerő- és jutalom érmeket. A már említett Rozsnyay Mátyás emlékérmét időben megelőzte a Lengyel Béla, a Deér Endre, a Jakabházy Zsigmond, továbbá az 1968-ban alapított Kazay Endre emlékérem, melyet életmű elismerésére kítüntetésként adományoz a Társaság elnöksége. Eddig 28 személy részesült ebben a kítüntetésben. A legutóbbi 30 év alatt 14 különböző emlékérem készült neves művészek munkájával, melyeket a szakosztályok és országos szervek javaslatára, az elnökség jóváhagyásával adományoztak. *Than Károly* emlékét őrzi a Ph.Hg.I. Centenáriumú érme.

A 75 év alatt a Társaság többször és visszatérően foglalkozott a gyógyszerészképzés fejlesztésével. A Társaság alapításakor a képzés már korszerűtlen volt mind a szaktárgyak alacsony száma miatt, mind időtartamában. A reform előkészítése a 1930-as évben kezdődött, amikor az elnökség Reform Bizottságot küldött ki *Mozsonyi Sándor*; későbbi alelnök vezetésével. A végzett munka alapján, amit *Mozsonyi* nagy szakértelemmel és kitartó, szívós munkával irányított, javaslatot tettek a képzés alapjaiban való megváltoztatására. Ugyancsak az ő érdeme volt, hogy a Kultuszminisztérium 1939 tavaszán az 1940–1941 tanévtől kezdve életbe léptette az új rendszerű gyógyszerészképzést, amely 4 év egyetemi és két év gyógyszerészi gyakorlatra épült, és tartalmában európai vonatkozásban is kiemelkedő korszerűséget biztosíthatott. A „Gyógyszerészet” mint főtárgy oktatásához *Mozsonyi Sándor* professzori és intézetvezetői kinevezést kapott. Ennek rendkívüli nagy jelentőségét megértjük, ha figyelembe vesszük, hogy a Nagyszombati Egyetemen az 1770-es évek-

ben elindított gyógyszerészképzés – a reális lehetőségeknek megfelelően – kétféle képzést tett lehetővé: a szakos tanulási (tyrocinális) időt gyógyszerésztárban, és egy igényesebb egyetemi képzést annak a számára, aki igazolást, licenciát kívánt szerezni gyógyszerésztár felelős vezetésére. A *Mozsonyi* professzor által 1940-ben bevezetett, új rendszerű képzéssel megszűnt a nagyobb részt kézművesség jellegű, manuális, nem a tudományosság irányába ható gyógyszerészképzés. Ez az eredmény elsősorban *Mozsonyi* professzor érdeme.

A gyógyszerészképzés további eseménye volt 1955-ben az önálló (budapesti), majd később a szegedi Gyógyszerésztudományi Kar alapítása, az oktatásban résztvevő intézetek számának növekedése, a szükséges orvos-biológiai és gyógyszerészeti tárgyak indítása. Budapesten az Egyetemi Gyógyszerésztár megkapta a Gyógyszerügyi Szervezési kötelező tárgy oktatását, szigorlatok tartásának jogát, először mint oktató-kutató csoport, majd mint „Egyetemi Gyógyszerésztár és Gyógyszerügyi - Szervezési Intézet”. További oktatási feladata lett: a Gyógyszerészi Propedeutika és Gyógyszerészeti Történelem, a Klinikai Gyógyszerészet és Gyógyszerészeti Közgazdaságtan oktatása 1982-től, szakképzett oktatók bevonásával.

1988-ban egészségügyi minisztériumi irányelvek alapján ismét módosult a képzés: a képzés időtartama 10 szemeszter lett, melyből 9-en egyetemi elméleti és laboratóriumi oktatás, 10. szemeszteren gyógyszerésztári, kórházi, gyógyszergyári gyakorlati oktatás folyik. A diploma feltétele szakdolgozat elkészítése és megvédése, nyelvvizsga eredményes letétele és az államvizsga. A gyógyszerészképző helyek a külföldi igények kielégítésére egyidejűleg bevezették az angol nyelvű oktatást.

A gyógyszerészeti tudomány akadémiai szintű művelésével és képviselésével – a kémiai és az orvosi osztály képviselőinek bevonásával – Társaságunk elnöksége behatóan foglalkozott, és 1998-ban megalakult a Gyógyszerészeti Tudományos Bizottság. Nyilvántartásunk alapján 7 akadémikus és 32 akadémiai doktor tagja Társaságunknak az Orvostudományi, a Kémia tudományi és a Biológiai tudományok osztályainak szakterületéről. Az 1952–1999 évek között kandidátusi tudományos minősítést ért el 161 személy. A tudományosan minősített kutatók és tudósok nemcsak a hazai kutatás és a tudományos rendezvények résztvevői, hanem bekapcsolódtak a külföldi és nemzetközi szervek tudományos életébe, elnöki, vezetőségi tagjai a FIP-nek (Hága), az IGGP-ek (Brema), az AIHP-nak (Párizs), az Eufeps-nek (Frankfurt). Munkájukkal ismertté teszik a magyar tudományt, növelik a gyógyszerészet étosztát.

75 év alatt az elnökség 58 külföldi személyt tüntetett ki az „MGYT tiszteletbeli tagja” elismerő oklevél átadásával, köztük olyan világnagyságokat, mint: *Tschirch, Wasiczky, Krowczynski, Becket, Speiser, Kofler, Halmekoski, Shelard, Winkler F., Ölschlager professzorok*, kutatók, tudósok stb.

A tudományos, technológiai, egészségügyi, gyógyszerészeti és történelmi szempontból jelentős események megvalósulását – szinte mindig – nagy tudású és képességű személyek és a külső körülmények véletlenszerű és

szerencsés találkozása teszi lehetővé. Ez tükröződik a Magyar Gyógyszerészeti Társaság nagytudású és ismeretesebb személyeinek munkájánál, eredményeinél. Munkám és egyéb kutatások adatai alapján – szíves engedelmükkel – bátorkodom a Magyar Gyógyszerészeti Társaság és a XX. századi magyar gyógyszerészet legnagyobbjai közül a legkiemelkedőbbeket megnevezni az alábbiak szerint: *Than Károly, Deér Endre, Lipták Pál, Winkler Lajos, Kabay János, Richter Gedeon, Augusztin Béla, Szebellédy László, Ernyey József, Kazay Endre, Koritsánszky Ottó,*

Széki Tibor, Schulek Elemér, Issekutz Béla, Dávid Lajos, Mozsonyi Sándor, Végh Antal, Clauder Ottó.

A Magyar Gyógyszerészeti Társaság 75 éves jubileuma alkalmából fejet hajtunk a megnevezett nagyjaink és a sok száz, ezer gyógyszerész munkássága és nagysága előtt, akik előrevitték a Magyar Gyógyszerészeti Társaság tevékenységét és a XX. század gyógyszerészetét.

K. Zalai: *75 years of the Hungarian pharmaceutical profession and the Hungarian Pharmaceutical Society.*

A szerző címe: Budapest, Újpesti rakpart 11. – 1137

Gyógyszerészek nyomában – Híres pályaelhagyók

ID. LUCAS CRANACH

(1472–1553)

A német festő és grafikus a reformáció korának népszerű mestere volt. Böles Frigyes szász herceg és választófejedelem szolgálatában Wittenbergben festőiskolát alapított. Művészi munkájáért a herceg 1508-ban nemesi rangra emelte (címerében szárnyas kígyó volt), 1520-ban pedig javadalomként gyógyszerértári privilégiumot adott neki. Cranach maga nem volt gyógyszerész, s ezt a fejedelmi intézkedést kivételesnek tekintették, hiszen a német államokban akkor már csak gyógyszerész kaphatott gyógyszerértári jogot.

*(Gyógyszerésztörténeti naptár – 2000. február
Solvay Pharma Kft. kiadása)*